

הגבלים עסקיים ותורת המשחקים

- א. הגבלים עסקיים – רקע כללי ¹
- ב. חוקי הגבלים עסקיים ³
 - ב.1. הגבלים עסקיים במערכת המשפט ³
 - ב.2. חקיקת הגבלים עסקיים במדינות ומשטרים שונים ⁴
- ג. הגבלים עסקיים בראי תורת המשחקים ⁵
 - ג.1. "הדגמת הסוגייה דרך משחק "דילמת האסיר" ⁶
 - ג.2. "Tragedy of the commons" הדגמת הסוגייה דרך משחק ⁷
- ד. סיכום ומסקנות ⁸

הגבלים עסקיים – רקע כללי

הגבלים עסקיים זה תחום משפטי העוסק ברגולציה וקידום התחרות בעסקים ואוסר תחרות לא הוגנת. בישראל פועל חוק התחרות הכלכלית, תשמ"ח-1988¹. חוק ההגבלים העסקיים מגלם את הרעיון הפשוט שנסבול את עלויות כוח השוק כאשר הן תוצאה של התנהלות יעילה אך לא כאשר הן תוצאה של התנהלות נוגדת תחרות. התנהלות זו נוטה לגרום לעלייה בכוח השוק מסיבות שאינן תחרות הוגנת. איננו רוצים לתגמל או לגרום להתנהלות נוגדת תחרות על ידי מתן אפשרות לנתבע ליהנות מכוח השוק המוגבר הנובע מכך, ואיננו רוצים לשלם את העלויות של כוח שוק מוגבר שלא הושג בתחרות במהותה.²

חוקי הגבלים עסקיים לפני המאה העשרים עולם ההגבלים העסקיים לפני 1890 נראה צנוע מאוד בהשוואה לחוקי ההגבלים העסקיים העולמיים של ימינו. חוקי ההגבלים העסקיים הנפוצים ביותר בחברות בתקופה הזו גינו שיטות בהן השתמשו כדי להעלות מחירים כמו מניעת ירידת מחירים, אגירת מוצרים, וקביעת מחירים. האכיפה התמקדה בשווקים קמעונאיים ובסחר במזון חיוני, כמו דגנים. נציים כי חוקים שנועדו להבטיח מחירים הוגנים נפוצים לאורך ההיסטוריה. חוקים האוסרים על מחירים לא הוגנים או מוגזמים מעלים את השאלה הכללית יותר של בקרת מחירים בחברות קדם-תעשייתיות. חוקים האוסרים התנהלות מונופוליסטית ניכרים פחות בבירור מחוקים נגד קרטל בחברות קדם-תעשייתיות, אם כי קיימים אזכורים מעטים. החקיקה הראשונה בנושא ההגבלים העסקיים בארה"ב התחילה מאז 1890,

¹https://www.nevo.co.il/law_html/law01/083_001.htm

²Melamed, A. D. (2016). Antitrust law is not that complicated. *Harv. L. Rev. F.*, 130, 163.

אז החוק הראשון (Sherman Act) הועבר בהקונגרס. בל לפני המאה ה-20, לבתי המשפט ולרשויות לא היו כלים לניתוח כלכלי מודרני, כמו תיאוריות של נזק מבוסס מתמטיקה. היעדר של תורה כלכלית מודרנית בתקופה הזו פירושו שלא הייתה הבחנה ברורה בין יעדי מדיניות "כלכליים", "חברתיים", "מוסריים" ו"פוליטיים". חוקים הנוגעים לאיכות המוצר, הונאת צרכנים ו התעיה היו נפוצים בחברות קדם-מודרניות. אף על פי שכללי הגנת הצרכן התבססו על מושגים של סחר הוגן וצדק, הכללים היו בקנה אחד עם תפיסות כלכליות מודרניות של יעילות עלויות עסקאות, מידע שוק אסימטרי ומידע שוק לא מושלם.³

בתקופה הנוכחית, חוקי ההגבלים העסקיים התפתחו מלהיות בעיקר תופעה צפון אמריקאית לתופעה עולמית, כאשר ביותר ממאה מדינות קיימים כיום חוקי תחרות כלכלית. בעשורים האחרונים התקדמות משמעותית נעשתה בנושאי ההגבלים העסקיים בכל העולם ובפרט בארה"ב והאיחוד האירופי. בארה"ב, למשל, חוקי ההגבלים העסקיים הכלליים ביותר נותרו כאחת מהביקורת הפדרלית החשובה ביותר על התפתחות טכנולוגיה.⁴

אז מה הם ההגבלים העסקיים? ההגבלים העסקיים הם מדיניות שנועדה להבטיח כי השווקים ישיגו יעדים רצויים או יעדים שאולי יידרשו התערבות. גופים בינלאומיים ממשיכים לדון לאילו יעדים עליהם להגיע, אך הרוב המכריע של המדינות התפשרו על תפיסה מסוימת של יעילות כלכלית כהיעד הרחב של ההגבלים העסקיים. ההנחות הלא מציאותיות של המודל הכלכלי הרגיל של תחרות משוכללת - מספר רב של קונים ומוכרים, מידע מלא לגבי מחירים ותנאי מכירה אחרים, וכניסה ויציאה של מוכרים במהירות ובעלות נמוכה - מעיד כי סחר בין קונים ומוכרים שאינו תלוי בתנאים ומשתתפים אחרים, יביא למצב בו כל ניסיון לשנות את הכמות הכוללת של ייצור או לארגן מחדש את חלוקת התפוקה, יפחית את הרווחה הכוללת של המדינה הנתונה.

ברור כי לעיתים קרובות מופרים התנאים הנדרשים בכדי להשיג תוצאה אידיאלית זו. למצב זה כלכלנים מכנים "כשל שוק". כשל שוק כזה מתרחש כאשר ישנם מעט קונים או מוכרים, מה שמביא לחלק מהמשתתפים בשוק שליטה על מחירים או תנאי מכירה אחרים. כלכלנים מתייחסים לתופעה כ-"כוח שוק". ההגבלים העסקיים מבקשים בעיקר לתקן את הפעלת כוח השוק על ידי קביעת כללים ומוסדות שוק שנועדו לקרב את השוק - גם אם לא בהכרח עד הסוף - למה שנמצא בשוק מושלם. היעדים הכלכליים ברוב תחומי ההגבלים העסקיים כרוכים בתפיסה מסוימת של רווחת צרכנים. בעוד שמרבית תחומי שיפוט מתמקדים ברווחת צרכנים, מטרות אחרות לרוב לא כלכליות, כגון קידום תעשיות מקומיות, שימור מקומות עבודה, שיקולים סביבתיים ושימור תרבותי, היו גם במוקד ההגבלים העסקיים במקרים מסוימים.

ישנן שלוש קטגוריות עיקריות של אכיפת ההגבלים העסקיים. (1) מניעת פעילות קרטל וקביעת מחירים. (2) מדיניות אכיפת המיזוג. (3) פיקוח על התנהגות מצד חברות דומיננטיות, העלולות ליצור או לשפר את כוח המונופול. תפקיד נוסף המיוחס לסוכנויות העוסקות בהגבלים עסקיים הוא זה של סגור. סגור מתייחס לפעולות שמטרתן לספק כיוון כיצד יוזמות רגולטוריות או חקיקתיות עשויות להשפיע על התחרות.⁵

גם כעת, בעידן משבר הקורונה, על המדינות המפותחות להמשיך להתנגד לחריגים לחוקי ההגבלים העסקיים, תוך מתן הנחיות לפיתוח תחומי שיפוט בהגבלים עסקיים הרלוונטיים לתנאים חדשים של

Hawk, B. E. (2018). Antitrust in History. *The Antitrust Bulletin*, 63(3), 275-282.³

Hovenkamp, H. (2017). Antitrust and the Design of Production. *Cornell L. Rev.*, 103, 1155.⁴

Sacher, S. (2010). The past, present, and future of antitrust. *Geo. J. Int'l Aff.*, 11, 115.⁵

ייבוא-ייצוא. רשויות התחרות המערביות הגיבו במהירות ובפה אחד למשבר הקורונה בפטור נדיב מחוק הקרטל עבור כל חברות שמטרתן לפתור מחסור דחוף באמצעות שיתוף פעולה המגביל את התחרות. יחד עם זאת, קרטלים מסורתיים עוסקים בהפחתת היצע עודף ולא בביקוש עודף. לכן השינוי הזה במדיניות מדבר יותר על תדמית ציבורית ולא על ציפיות גבוהות לשיתוף פעולה בין חברות מתחרות שתורמות לפיתרון הצרכים הקשורים